בס"ד

מים חיים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח'.)

גליון 491 | שאלות המצויות וביאורי תפילה | שבט תשפ"ג

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

לע"נ מרן שר התורה
רבינו שמריהו יוסף חיים קניבסקי זצוקלל"ה
נלב"ע ט"ו אדר שני תשפ"ב

❀❀❀❀❀

נזרע בשביעית רח"ל

◄ **שאלה: בימים אלו מצויים ירקות ופרחים שנזרעו בשביעית רח"ל ונלקטו בשמינית, האם מותר לקנותם ולהשתמש בהם?**

תשובה: אי' בגמרא (**גיטין** נג:) הנוטע בשביעית, בין בשוגג בין במזיד יעקור, דברי ר"מ, רבי יהודה אומר בשוגג יקיים במזיד יעקור, ופסק **הרמב"ם** (הלכות שמיטה פ"א הל' י"ב) כר"מ שבין במזיד בין בשוגג יעקור, אמנם בדיעבד אם לא עקר, דעת **הרמב"ם** (פ"ד הל' ט"ו) שמותרים באכילה, **והראב"ד** חולק שאסורים באכילה, וכן דעת רוב **הראשונים** שאסורים באכילה (**צהה"ל** שם ס"ק קפ"ח) וכ"כ "**הפרישה**" (חו"מ ס' קמ"א ס"ק י"ג) שאסורים באכילה משום "לא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה" (דברים י"ד, ג').

להלכה מרן ה"**חזון איש**" זצ"ל צידד להקל בנעבד בשביעית כדעת **הרמב"ם**, ולעצמו החמיר (**צהה"ל** שם ס"ק קפ"ז), ולמעשה ראוי להחמיר בדברים שאין בהם חיי נפש כגון פרחים.

החלפת הברכות ע"י העולה לתורה

◄ **שאלה: עלה לתורה ובטעות בירך "אשר נתן לנו תורת אמת..." ועד שתיקנוהו כבר סיים את הברכה, מה עליו לעשות?**

תשובה: אם תקנוהו לפני שסיים את הברכה, יש לחזור מיד ולהתחיל "אשר בחר בנו..." ואם סיים את הברכה בדיעבד יצא, ולאחר הקריאה יברך "אשר בחר בנו...".

ואם שכח וגם לאחר הקריאה חזר ואמר "אשר נתן לנו..." וסיים את הברכה, בדיעבד לא יצא וצריך לחזור ולומר "אשר בחר בנו...". (**משנ"ב** ס' קל"ט ס"ק ט"ו).

ברכת "שהכל" על בשמים

◄ **שאלה: בירך "שהכל" על בשמים, האם יצא?**

תשובה:

א. דעת כמה **אחרונים** שאם בירך "שהכל" על ריח יצא, דלא גרע ריח מהנאה מועטת של אכילה ושתייה שיוצאים ב"שהכל", ודעת ה"**מגן גיבורים**" שאפילו בדיעבד לא יצא, כיון שאין זו מטבע שקבעו חכמים בברכות, ולא נתקן ברכת "שהכל" אלא על אכילה ושתייה (**משנ"ב** ס' רט"ז ס"ק י"ג). ולמעשה ספק ברכות להקל, ולא יחזור ויברך על ברכת הבשמים.

ב. אם בירך "שהכל" על איזה משקה והיתה כוונתו בהדיא לפטור גם את ריח הבשמים, ועדיין לא הריח, מהנכון שיעשה הפסקה ע"י יציאה החוצה וכדומה, ויברך על הבשמים כהוגן (ספר "**פסקי תשובות**" שם הערה 49).

שמע קידוש ממחלל שבת

◄ **שאלה: הוזמן לליל שבת למשפחה חרדית, ולהפתעתו כיבדו את בנם, מחלל שבת, לעשות קידוש, מה עליו לעשות?**

תשובה:

א. היות שהבן מחלל שבת בפרהסיא, יש לו דין מומר, ולא יכול לצאת בקידוש שלו וצריך לקדש לעצמו (**הגר"ח קניבסקי** זצ"ל). אא"כ יש לו דין "תינוק שנשבה" יכול לצאת בקידוש שלו, ויש לדון כל מקרה לפי מה שהוא, ואין בזה כללים (**הגרי"ש אלישיב** זצ"ל).

ב. באופן שא"א לצאת מהבן המחלל שבת, יש אפשרות שהוא יאמר מילה במילה יחד עם המקדש, ולכוון לצאת מהיין שנמצא בבקבוק העומד לפניו על השולחן, ואח"כ ישתה משם שיעור כמלא לוגמיו (עי' **משנ"ב** ס' רע"א ס"ק ע"ח), אבל היות שאותו הבן שעשה קידוש שפך את היין מהבקבוק לכוסו נמצא שהיין בבקבוק ובכוס, הינם יין נסך ואי אפשר לקדש עליו (אם לא שהוא יין מבושל, שאז לא נעשה יין נסך).

יש לו אפשרות נוספת, לקדש על פרוסת החלה שיקבל בהמשך לברכת "המוציא", היות שבליל שבת אפשר לקדש על על פת, ויאמר עליו "ויכולו" ברכת המוציא, וברכת קידוש, ואף שהיא רק פרוסה ולא לחם משנה, בכל זאת יצא בזה ידי חובת קידוש.

כהן או לוי בעליית עשרת הדברות

◄ **שאלה: אם הרב או ראש הישיבה כהן או לוי, האם אפשר להעלותו בפ' יתרו לעליית שישי, בגלל עשרת הדברות?**

תשובה: מנהג בני אשכנז שלא מעלים כהן או לוי משלישי עד שביעי, אבל לעליית אחרון אפשר להעלותו כמבואר **ברמ"א** (ס' קל"ה ס"ו), ולכן אי אפשר להעלות את הרב לעליית שישי, אבל אם רוצים אפשר לעלות ז' קרואים עד ששי (כגון לחלק את עליית חמישי לג' קרואים), והרב יעלה "אחרון" מששי עד סוף הפרשה (ושמעתי שכן נוהגים בביהכנ"ס חניכי הישיבות רוממה, בראשות מחותני **הג"ר נפתלי הכהן קופשיץ** שליט"א).

קידוש לבנה ביום או לפני הנץ החמה

◄ **שאלה: בחודש טבת (תשפ"ג) היום האחרון של זמן קידוש לבנה היה בליל שבת קודש, מי שלא קידש בליל שישי, האם עדיף לברך בערב שבת אחה"צ לפני כניסת השבת כדי שלא יצטרך לברך בליל שבת? וכן האם אפשר לעשות קידוש לבנה לאחר עלות השחר לפני נץ החמה?**

תשובה: כתוב **ברמ"א** (ס' תכ"ו סעיף א') אין לקדש החודש אלא בלילה בעת שהלבנה זורחת ונהנין מאורה. וכתב **המשנ"ב** (ס"ק ב') לאפוקי בין השמשות שהלבנה נראית קצת ועדיין הוא יום, עי' שם.

ולפ"ז כ"ש בנד"ד שהוא ערב שבת ביום אף שרואים את הלבנה בבירור, כיון שלא נהנים ממנה אין לברך עליה, ולכן כיון שליל שבת הוא לילה אחרון יש לברך בליל שבת, כמש"כ **המשנ"ב** (ס' תכ"ו ס"ק י"ב).

ולענין קידוש לבנה לאחר עלות השחר, יש סוברים כיון שהיא מאירה ונהנין ממנה אפשר לקדשה (שו"ת "**התעוררות תשובה**" ח"א ס' קצ"ט). ולמעשה כל עוד שחשוך והלבנה נראית היטב אפשר לברך עליה (**הגר"נ קרליץ** זצ"ל "**חוט שני**" יו"ט, "**קובץ עניניים**" או"ח אות י"ב).

גר צדק לענין האכלת הוריו במאכלות אסורות

◄ **שאלה: גר צדק שהוריו הגויים נמצאים בבית אבות של גויים, וביקשו שיבוא לעזור להאכילם, האם מותר להאכילם מאכלי טריפה ונבילות שהם אוכלים?**

תשובה:

א. היות שההורים הם גויים, מותר להם לאכול מאכלי טריפות ונבילות, ומותר לו להאכילם.

ב. אם בית האבות הכין אוכל מבשר גמל וחלב, אין בזה איסור הנאה של בשר בחלב וגם את זה מותר לו להאכילם.

ג. אולם אם הכינו בשר בהמה כשרה (אפילו נבילה) עם חלב פרה, חל עליו דין בשר וחלב דאורייתא, שיש בו גם איסור הנאה, ואסור לו להאכילם שזה עצמו גם נחשב שנהנה ממנו (וכמבואר **בשו"ע** או"ח ס' תמ"ח סעיף ח' שאסור להאכיל בפסח חמץ של הפקר אפילו לכלב של הפקר, וכמו שמבואר **במשנ"ב** שם ס"ק כ"ח, שיש לו הנאה במה שממלא רצונו להשביע לבהמה, עי' שם. וכל שכן בזה שמהנה להוריו, ועי' **בשעה"צ** שם ס"ק ע"ה, שזה איסור דאורייתא בכל סוגי איסורי הנאה).

בישול תפוחי אדמה יחד עם בשר

◄ **שאלה: בישל תפוחי אדמה בסיר בשרי או בסיר מלא צולנט, כמה זמן צריך להמתין עד שאפשר לאכול חלבי?**

תשובה:

א. אם בישלו תפוחי אדמה או כל דבר פרווה בסיר בשרי נקי בן יומו, התפוחי אדמה קיבלו טעם ראשון מהסיר ואסור לאוכלם יחד עם חלב, אבל אין צריך להמתין לאחריו שש שעות (היות שאין בו טעם ממש, וכן אין חשש משום בשר בין השיניים).

ב. אבל אם בישלו תפוחי אדמה או כל דבר פרווה באותו סיר ביחד עם בשר, אפי' אם אכל רק תפוח אדמה ללא בשר צריך להמתין שש שעות עד שאפשר לאכול חלבי (כיון שיש בו טעמו וממשו).

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "**דברי שיר**", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח **בימות השבוע** (א'- ה'):
אחה"צ, בין השעות **13:45- 14:15**. טל': 03-6194741

אכל פחות מכזית בשר

◄ **שאלה: אכל חצי כזית של בשר, כמה זמן צריך לחכות עד שיהיה מותר לאכול חלבי?**

תשובה: אפילו אם אכל משהו בשר, נוהגים לחכות שש שעות עד אכילת מאכל חלבי (הגה"ת "**הפלאה**" יו"ד ס' פ"ט).

ממתי מונים שש שעות

◄ **שאלה: ממתי מונים שש שעות, מגמר אכילת הבשר או משעה שבירך ברכת המזון?**

תשובה: מונים שש שעות מגמר אכילת הבשר, ואפילו אם המשיך סעודתו באכילת מאכלים אחרים אין צריך להמתין שש שעות מעת שבירך ברכת המזון או ברכה אחרונה, אלא מזמן גמר אכילת הבשר ("**דגול מרבבה**" יו"ד ס' פ"ט).

וכמו כן מותר להתחיל את הסעודה השניה בתוך שש שעות לאכילת בשר באופן שעד אכילת הגבינה יעברו שש שעות (ספר "**פתח הדעת**" ומש"כ ה"**דגול מרבבה**" עד תחילת סעודת הגבינה, כוונתו לתחילת אכילת הגבינה עצמה).

אכילת בשרי וחלבי בסעודה אחת (לאחר שש שעות)

◄ **שאלה: אכל בשרי והמשיך לאכול באותה סעודה מאכלי פרווה, ועברו שש שעות, האם מותר לאכול חלבי באותה סעודה?**

תשובה:

א. בתוך סעודה בשרית, אפילו אם עברו שש שעות, אסור לאכול חלבי וצריך לברך קודם ברכה אחרונה (**ש"ך** יו"ד ס' פ"ט ס"ק ה', **ט"ז** שם ס"ק ב', **מג"א** ס' קצ"ו ס"ק א'), ויש מקילים לברך ברכה אחרונה על מנת לאכול גבינה ("**פתחי תשובה**" שם ס"ק ב' בשם "**בכור שור**"). בכל זאת יש להימנע מזה משום שגורם לברכה שאינה צריכה ("**הפלאה**" שם, ועי' **מג"א** ס' רט"ו ס"ק ו', **ורמ"א** או"ח ס' רצ"א סעיף ג', ו"**פסקי תשובות**" יו"ד ס' פ"ט אות ב').

ב. אם אכל פחות משיעור ברכה אחרונה או אכל כשיעור ושכח לברך ברכה אחרונה ועבר שיעור עיכול, אם סילק עצמו מהאכילה הקודמת באופן שצריך לחזור ולברך ברכה ראשונה על הגבינה, מותר לאכול ("**דרכי תשובה**" יו"ד ס' פ"ט ס"ק ט"ז).

ריבית במסמך בנקאי

◄ **שאלה: עבור הגרלת "דירה בהנחה" צריך להביא מסמך בנקאי כאישור שיש אפשרות לקבל הלוואה גדולה לצורך קניית הדירה, המסמך עולה 3% מהסכום המאושר ע"י הבנק, האם יש בזה איסור משום "ריבית מוקדמת"?**

תשובה: האיסור בריבית מוקדמת הוא רק אם בסוף לקח את ההלוואה בפועל, ולכן אם לא יזכה בדירה ולא יקח את ההלוואה, אין בזה שום איסור, ואם יזכה ויקח הלוואה הרי בודאי יעשה היתר עיסקא, והיות שאין כוונתו לתת עבור סתם הלוואה אלא עבור הלוואה בעיסקא, ההיתר עיסקא שיעשה בשעת לקיחת ההלוואה תעלה גם על מה שכבר נתן מראש מחמת ההלוואה, ואין בזה איסור ריבית (**הגר"י סילמן** שליט"א).

מצא כסף במקוה

◄ **שאלה: מצא שטר של 200 ₪ במקוה, ויש שם מצלמות, האם צריך לבקש מהאחראי לבדוק ממי נפל הכסף?**

תשובה: אין חיוב לבדוק במצלמות, משום שבעל הכסף מתייאש כי אין לו סימן (כמבואר בגמרא **ב"מ** כא:), ואפילו שיש מצלמות בעל הכסף מתייאש, משום שבדרך כלל אינו יודע היכן נפל הכסף, וגם אם יודע הרבה פעמים לא עולה על דעתו לבקש לבדוק במצלמות, וכן לפעמים לא ברור ע"י המצלמה מי המוצא, ולכן תמיד יש ייאוש ואין חיוב להחזיר.

הניח פתק על יד מאכלי חברו◄

◄ **שאלה: אברך קנה עוגה ובקבוק שתיה, וכשהגיע לכולל הניחו על שולחן בחוץ במקום משומר, אברך אחר ראה וחשב שכוונתו להניח בשביל ציבור האברכים לרגל היארצייט של מרן הרב שך זצ"ל, (משום שלפעמים מניחים שם אוכל ושתיה לציבור), ולתועלת הציבור תלה פתק "נא לברך בכוונה ולכוון לע"נ ...", וכמובן אחרים ראו את הפתק ובירכו בכוונה ואכלו, כשבא בעל העוגה לקחת גילה שלא נשאר כלום, האם כל מי שאכל חייב לשלם, או אולי מי שתלה את הפתק שגרם שהם יאכלו?**

תשובה: מי שתלה את הפתק אי אפשר לחייבו לשלם, משום שהוא "גרמא", ופטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, ואם באמת חשב לתומו שהוא בשביל הציבור, ותלה את הפתק כדי לזכות את הציבור, ולעשות עילוי נשמה, כיון שהתכוון לשם מצוה פטור אף מדיני שמים.

ואלו שאכלו אפשר לחייבם רק כדין "נהנה", ולכן אם אומרים שאם היו יודעים שישלמו לא היו אוכלים כלל אפילו במחיר זול מאוד, פטורים לגמרי מלשלם, אבל אם היו מסכימים לקנות במחיר זול, ישלמו כפי המחיר הזה שהיו מסכימים לשלם, אך יש לדון שמא אפשר לחייבם מדין גניבה בשוגג, היות שלקחו פרוסת עוגה בידם.

ועצה טובה אם רוצה יכול למחול להם בלב שלם, וכל הברכות שבירכו יזדקפו לזכותו.

דרך ושבר משקפיים ופצע את רגלו

◄ **שאלה: בחור ישיבה ביקש מחברו להעיר אותו בבוקר, כשבא להעירו דרך בטעות על המשקפיים של הבחור הישן, שהניחם על הרצפה סמוך למיטתו, והמשקפיים נשברו, וחדרו לתוך נעלו ופצעו את רגלו, בעל המשקפיים תובע מהמעורר לשלם על המשקפיים, והמעורר תובע מבעל המשקפיים דמי נעליים וריפוי הרגל, מה הדין?**

תשובה: לענין המשקפיים שנשברו, אינו חייב לשלם, אע"פ שאדם מועד לעולם, כיון שהוא ביקש ממנו לבוא לכאן ולהעירו, הרי יש לו רשות לבוא לכאן, ולא צריך לחשוש שיש שם משקפיים על הרצפה שאין זה מצוי כלל.

על הנעליים שנקרעו מחמת המשקפיים א"צ בעל המשקפיים לשלם, משום שנחשב כבור, ובור פטור על כלים, אבל על הנזק ברגל, אם ניזוק באופן שנחסר שוויו של הנפצע, חייב בעל המשקפיים לשלם דמי נזק, כי בור חייב על נזקי אדם, (רק על מיתת אדם פטור), אבל דמי רופא ותחבושת א"צ לשלם, כי בור חייב רק על נזק ולא על ריפוי.

פתח דלת המכונית, והזיק

◄ **שאלה: ראובן (הנוסע) פתח דלת המכונית (של שמעון) בלי זהירות כדי לצאת, ומכונית שבאה מאחור לא הספיקה לעצור ופגעה בו ושברה את הדלת וכן ניזוקה המכונית השניה (ואין למכונית ביטוח על זה), מי צריך לשלם?**

תשובה: אי אפשר לחייב את בעל המכונית האחורית לשלם על הדלת שנשברה, מכיון שלא היה לה מספיק זמן לעצור, ונחשב אונס גמור. אבל ראובן שפתח את הדלת חייב לשלם על הדלת, מכיוון שפתח את הדלת בפשיעה, למקום שמצוי היזקא (ואין הבדל אם זורק אבן למקום שיש כלים, או מניח כלים במקום שנופלים אבנים עי' **תוספות** ב"ק נ"ו.).

אולם במה שניזוקה המכונית השניה ע"י הדלת, הוא חיוב מדין "בור" המזיק, וקי"ל שכלים פטורים בבור. וא"כ אינו חייב לשלם על זה. אבל שמא חייב בדיני שמים (עי' "**ברכת שמואל**" ב"ק ס' ב' שכתב דשן ורגל ברה"ר פטור לגמרי, ואין עליו שם מזיק כלל, ופטור אפילו מדיני שמים, משא"כ לענין כלים בבור כתב **בשטמ"ק** שיש איסור בידי שמים לכתחילה להזיק כלים בבור, ולכן מסתבר שחייב לשלם בדיני שמים עי' שם).

ויש לדון באופן שהגיע המכונית השניה תוך כדי שראובן פותח את הדלת ומחזיקו, שמא ראובן נחשב כאדם המזיק וחייב גם על כלים, וא"כ חייב לשלם גם על הנזק של המכונית השניה.

ביאורי תפילה

"הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמַיִם"

◄ **שאלה: בפסוקי דזמרה אנו אומרים: "הַלְלוּהוּ שְׁמֵי הַשָּׁמָיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמָיִם"** (תהילים קמ"ח ד'), **ומבואר בתחילת בראשית** (א', ו'): **"וַיְהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם", ומפרש רש"י שיש מים עליונים ומים תחתונים. יש להעיר למה רק על המים העליונים מהללים להקב"ה ולא על המים התחתונים?**

תשובה: מבואר בשם **תלמידי הגר"א** שהחלק הראשון של הפרק מדובר בבריאת השמים, ולכן הפסוק הבא כתוב: "יְהַלְלוּ אֶת שֵׁם ד' כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ" (תהילים קמ"ח, ה'), ואחרי זה ממשיך וכותב: "מִן הָאָרֶץ" (שם פסוק ז'), שזוהי כל הבריאה למטה, ושוב כתב: "וְכָל תְּהֹמוֹת" (שם) שאלו המים התחתונים.

קלופה שלשה וקנמון תשעה

◄ **שאלה: באמירת פיטום הקטורת מסדרים את הסממנים לפי סדר הכמויות, מהגדולים לקטנים, "הצרי והצפורן החלבנה והלבונה משקל שבעים שבעים מנה, מור וקציעה שיבולת נרד וכרכום משקל ששה עשר ששה עשר מנה, הקושט שנים עשר", א"כ למה מסיימים "וקילופה שלושה, וקינמון תשעה", ולא ממשיכים לפי סדר הכמויות, קינמון תשעה וקילופה שלושה?**

תשובה: גרסת **רש"י** (כריתות ו. ד"ה י"א) **והרמב"ם** (כלי המקדש פ"ב ה"ג) לפי סדר הכמויות "קינמון תשעה וקילופה שלשה", ולפי הגרסא שלנו אולי הסיבה משום שקילופה חשובה יותר מן קינמון, והחשוב חשוב קודם (**רש"ש** כריתות ו.).

חידה

◄ ***איזה פסוק בתורה קוראים כ-35 פעמים בשנה?***

תשובה לחידה מעלון 489

◄ ***חידה: איזה הלכה נוהגת רק בחדשים טבת ושבט?***

תשובה: כתב הרמ"א (יו"ד סי' ו"א סעיף ד') מקצת שוחטין נוהרין שלא לשחוט שום עוף בטבת ושבט, אם לא שאוכלין מלבד, משום שקבלה היא שיש שעה אחת באותם חדשים אם שוחט בה עוף, יאות השוחט אם לא אוכל ממנה, ונוהגין לאכול מן הלב.